

Darko RAPIĆ*

Uloga migracija u Božjem planu spasenja

The Role of Migration in God's Plan of Salvation

Sažetak: Ovaj rad ima nakanu doprinijeti teološkomu razumijevanju (suvremenih) migracijskih procesa polazeći iz perspektive povijesti spasenja. Uranjajući u pojedine biblijske tekstove, možemo uočiti migracije kao Božju volju radi spasenja čovjeka, odnosno kako se Bog u svom objaviteljskom i spasiteljskom planu služio migracijama na izravan ili neizravan način. Primjerice migracije pojedinaca i cjelokupnoga izraelskoga naroda često su bile ključne za Božju objavu narodu, zatim za shvaćanje Božje veličine i ljubavi prema čovjeku, kao i za pripremu dolaska Spasitelja utjelovljenoga u osobi Isusa Krista, koji je u svom životu iskusio migracije – od izbjeglištva u Egipt do javnoga djelovanja kao »putujući propovjednik«. Osim toga evanđeoski zahtjev navješćaja radosne vijesti svim narodima na svijetu uključuje migraciju – od apostola do današnjih misionara. I premda je Božji spasenjski plan ostvaren u osobi i životu Isusa Krista prije gotovo dvije tisuće godina, on se na otajstven način nastavlja provoditi i danas kako bi ljudi našega vremena upoznali i prihvatili Kristovo spasenje.

Ključne riječi: migracije; spasenje; *Biblija*; stranci; migranti; izbjeglice; Božji plan.

Summary: This work aims to contribute to the theological understanding of (contemporary) migration processes, starting from the perspective of the history of salvation. By diving into individual biblical texts, we can observe migrations as God's will for man's salvation, that is, how God used migrations directly or indirectly in his plan of revelation and salvation. For example, the migrations of individuals and the entire Israeli people were often crucial for God's revelation to the people, for understanding God's greatness and love for man, and for the preparation for the coming of the Savior incarnated in the person of Jesus Christ, who experienced migration in his life – from exile to Egypt to public activity as a »traveling preacher.« In addition, the evangelical requirement of proclaiming the Good News to all peoples of the world includes migration – from the apostles to today's missionaries. Although God's plan of salvation was accomplished in the person and life of Jesus Christ almost two thousand years ago, it continues mysteriously even today for the people of our time to know and accept the salvation of Christ.

Keywords: migrations; salvation; Bible; foreigners; migrants; refugees; God's plan.

* Dr. sc. Darko Rapić, Hrvatska • Darko Rapić, Ph.D., Croatia ✉ darkorapic7@gmail.com

Uvod

Migracije spadaju među najrasprostranjenije fenomene današnjice. Posljednjih nekoliko godina broj migranata na godišnjoj razini premašuje 200 milijuna, neovisno o razlozima migriranja. Unatoč brojnim dobrobitima migracija za pojedince i društvo, područje Sjeverne Amerike i Europe nedavno je doživjelo društveno-političku krizu koja je upozorila na svu kompleksnost i problematičnost migracijskoga fenomena. Kršćanska se teologija u rješavanje toga problema uključila pozivajući ponajprije na zaštitu dostojanstva svih migranata na temelju Božje riječi i crkvenih dokumenata. U ozračju svojevrsnoga *hrvanja* između volje domorodačkoga stanovništva naspram potreba svih migranata, ovaj rad ima nakanu doprinijeti teološkom razumijevanju (suvremenih) migracijskih procesa polazeći iz perspektive povijesti spasenja. Uranjajući u biblijske tekstove, pokušat ćemo uočiti Božju volju u migracijskim procesima – pa tako i onim današnjim – radi spasenja ljudi/čovjeka. Ovaj rad dakle nema nakanu govoriti o biblijskim stavovima prema migrantima niti zanemariti ili poništiti teološko-duhovno značenje pojedinih migracija koje nalazimo u Bibliji, poput izlaska Izraelaca iz Egipta i njihov put kroz pustinju, već nastoji teološkim jezikom i svjetlom vjere povezati različite migracije i migracijske procese koje nalazimo unutar biblijskih tekstova s Božjim planom spasenja.

Na samom početku govorit ćemo o Izraelcima, čiju povijest zapisanu u biblijskim tekstovima obilježavaju migracije. Te su migracije bile usmjerene prema Obećanoj Zemlji u kojoj Izraelci poglavito zbog vlastitih grijeha nisu imali vječni, trajni mir. Ipak, one su bile korisne kako bi Izraelci mogli rasti u odnosu s Bogom, susjednim narodima i stvorenim svijetom, kao i u načinu razumijevanja vlastitoga identiteta. Potom ćemo se osvrnuti na pojedine biblijske likove prateći etape povijesti spasenja. Jasno nam je da zbog opsega ovoga rada ne možemo analizirati svaki biblijski lik niti obuhvatiti sve etape povijesti spasenja, ali smo u izabranim likovima¹ nastojali što detaljnije i preciznije vezati misaonu nit vodilju, a to je da su migracije imale važnu ulogu u Božjem planu spasenja u smislu da su pojedince ili narod vodile prema obraćenju Bogu te su otvarale put prema Isusu Kristu i širenju njegove vijesti spasenja.

Povezanost migracija i spasenja

Ključnim polazištem za pisanje ovoga rada te njegovo razumijevanje smatramo terminološko pojašnjenje termina vezanih za migracije, kao i teološko povezivanje migracija i spasenja. Slijedom toga, kažimo kako pojam *migracija* u užem smislu obuhvaća trajniju promjenu mjesta stalnoga boravka pojedinca ili društvenih skupina,²

¹ U radu ćemo se u različitom opsegu dotaknuti sljedećih biblijskih likova: Adama i Eve, Kajina, Abrahama, Jakova, Josipa, Mojsija, Jošue i Rahabe, Rute, Amosa, Jeremije, Ezekiela, Elizeja, Estere, Tobije, Isusa te apostola Filipa, Pavla i Jakova.

² Usp. migracija, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.asp?id=40619> (20. 5. 2022.). Vrijedi istaknuti kako je hrvatska riječ koja označava kretanje

jednako kao što pojam *migrant* označava »svaku osobu koja napušta mjesto prebivališta, bilo unutar države ili izvan države, privremeno ili trajno, iz različitih razloga«³. Dakle kriterij za razlikovanje migracija i migranata od općenite pokretljivosti ljudi jest taj što pod migraciju svrstavamo ona kretanja koja za cilj imaju privremeno ili trajno mijenjanje boravišta ili prebivališta, a razlozi mogu biti ekonomski, politički, vjerski, obrazovni ili ekološki.⁴ Pojam *migrant* jednako se odnosi na ekonomske i političke migrante, izbjeglice, prognanike i tražitelje azila, kojima razlučujemo razloge migriranja, kao što se termin *migracija* jednako odnosi na osvajanje, kolonizaciju, emigraciju i imigraciju, kojima razlučujemo oblike migriranja.⁵ Osim toga čitatelj treba imati na umu kako su ti pojmovi sociološki te ih u radu na taj način treba shvaćati i tumačiti. Oni su se uglavnom oblikovali i poprimili svoju definiciju u suvremenom dobu, stoga ih kao takve vrlo rijetko ili gotovo nikako ne nalazimo u *Bibliji*.⁶ No ono što mi možemo jest uz pomoć suvremenoga rječnika imenovati, a potom i tumačiti pojedine migracije unutar biblijskih tekstova iščitavajući njihove razloge i oblike.

Teologinja Gemma Tulud Cruz navodi kako je u kršćanskoj povijesti izložen niz modela ili načina razumijevanja spasenja.⁷ U svim tim modelima i načinima u središtu stoji osoba Isusa Krista kao onaj tko spašava ili otkupljuje, dok se spasenje odnosi na oslobođenje čovjeka ili čovječanstva od grijeha i njegovih posljedica. U tom kontekstu Tulud Cruz tvrdi da migracija, kao rana našega vremena, može biti sredstvo za razumijevanje spasenja – i u povijesti, a i danas – na način na koji migracija upozorava na grijeh ili ga odražava, kao i njegove posljedice u suvremenom dobu.⁸ Ona promatra problematične uvjete migracija kao simptome strukturnoga grijeha ili onih struktura u svijetu koje dehumaniziraju ili sprječavaju ljude da se ostvare kao osobe, dok patnje migranata diljem svijeta doživljava kao poziv na kršćansko svjedočenje i veću težnju čovječanstva za spasenjem. U tom kontekstu navodi kako suvremene migracije odražavaju određeni aspekt spasenja na način da nude uvid u nastojanja prema oslobođenju. Drugim riječima, migranti su ljudi u potrazi za boljim životom za sebe i svoju obitelj – njihova je migracija u mnogim

ljudskoga stanovništva *seoba*, odnosno *selilaštvo*. Riječ *migracija* hrvatska je inačica engleske riječi *migration* i posve legitimna za korištenje, a mi je ovdje upotrebljavamo iz razloga što je taj termin češće upotrebljavan u javnosti.

³ INTERNATIONAL MIGRATION LAW, *Glossary on Migration*, Geneva, 2019., 132.

⁴ Pod migraciju stoga ne možemo svrstati izlet ili posjet trgovačkom centru jer se time ne mijenja boravište. Turistički posjet nekomu gradu, državi ili, jednostavno, posjet rodbini također ne spadaju pod migracije jer se putovanje smatra aktivnošću u slobodno vrijeme bez ekonomske koristi te se nad tim osobama ne provode iste zakonske odredbe. Iznimka u navedenoj terminologiji jesu takozvani *dnevni migranti* koji svakodnevno ili barem jednom u tjednu putuju na posao iz jedne države u drugu te koje europsko zakonodavstvo priznaje kao takve.

⁵ Usp. R. W. CAVES (ur.), *Encyclopedia of the City*, London, 2005., 461.

⁶ U *Bibliji* u izdanju Kršćanske sadašnjosti možemo pronaći pojmove vezani za selilaštvo (migraciju), izbjeglištvo i progonstvo. Također Židovi su imali tri pojma za označavanje stranaca, no o tome detaljnije u nastavku teksta.

⁷ Usp. G. TULUD CRUZ, *When Death Meets Life. Exploring the Links Between Migration and Salvation*, u: *Asian Horizons* 6(2012.)4, 752–766., ovdje 753.

⁸ Usp. isto, 754.

slučajevima ukorijenjena u potrazi za najnužnijim životnim potrepsinama.⁹ To o čemu govori Tulud Cruz nije novost suvremenoga doba. Ljudska su oslobađanja ili potreba za njima često bili uzrokovani ljudskim kretanjima. Sličnosti sudbina mnogih današnjih migranata – nadasve izbjeglica i prognanika – nalazimo u biblijskim tekstovima, odnosno u mnogim biblijskim likovima. Na taj način migracija može imati važnu ulogu za razumijevanje (teologije) spasenja. Međutim, kako ćemo vidjeti u nastavku, nisu samo ljudske patnje i grijesi ono što dovodi do migracijskih procesa. Ti se procesi u biblijskim narativima ponekad događaju i kao odraz Božje volje, kao dio njegova spasenjskoga plana.

Biblijski likovi koji migriraju toliko su dio priče da njihovu migraciju gotovo ni ne primjećujemo kao glavnu značajku. Pojedini autori navode kako u biblijskim tekstovima možemo iščitati da je Jahve, Bog Izraela, bio uključen u migracije Izraela, ali i drugih naroda (primjerice, Pnz 2, 10–12, 20–23). Ta je ideja sastavni dio teološkoga konteksta da je Jahve Bog svih naroda, uključujući i sve njihove povijesne migracije i naseljavanja.¹⁰ Od prve do posljednje stranice *Stari zavjet* pokazuje se kao knjiga sjećanja migracijskoga naroda i pojedinaca koji su svoja iskustva tumačili na način da ih je providonosna Božja ruka u svim okolnostima vodila i pratila na njihovim putovima. Promatrajući iz perspektive povijesti spasenja, te su migracije bile dio Božjega plana spasenja. Drugim riječima, njima se Bog poslužio kako bi proveo svoj spasenjski naum. S pravom stoga migracije možemo razumjeti kao važan znak vremena koji se uvrštava u povijest spasenja ujedno i kao znak Božje prisutnosti u povijesti i zajednici naroda.¹¹ To je, među ostalim, kazao i papa Franjo u jednoj od poruka za Svjetski dan selilaca i izbjeglica, fenomen migracije nije istrgnut iz povijesti spasenja, već je njezin sastavni dio.¹² Uz to papa Franjo povezuje Božju zapovijed Židovima da ne tlače pridošlice jer su i sami bili pridošlice u zemlji egipatskoj (usp. Izl 22, 20; Pnz 10, 19). U potvrđivanju važnosti migracije u povijesti spasenja, Christopher Magezi promiče tzv. centripetalni i centrifugalni koncept. Centripetalni koncept poslanja i predviđa situaciju u kojoj Bog migrira grješnike tamo gdje je njegov narod kako bi prvi upoznali Boga. S druge strane centrifugalni koncept odnosi se na slučajeve kada Bog migrira svoj narod (Židove/kršćane) u daleka mjesta, gdje postoje ljudi koji ga ne poznaju, radi širenja svoga kraljevstva.¹³ U odnosu na ono što Biblija kaže o migracijama, Magezi tvrdi da svatko tko migraciju stavlja u šire Božje pla-

⁹ Usp. isto, 756–758.

¹⁰ Usp. C. J. H. WRIGHT, M. V. MACELARU, The Refugee Crisis – A Shared Human Condition: An Old Testament Perspective, u: *Transformation* 35(2018.)2, 91.

¹¹ Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika objavilo je 2004. godine uputu *Erga Migrante Caritas Christi* koja u potpunosti razvija biblijsko-teološki okvir, smještajući migraciju unutar povijesti spasenja. Vidi: PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi. Kristova ljubav prema seliocima (D-140)*, Zagreb, 2005.

¹² Usp. PAPA FRANJO, Djeca migranti, ranjiva i bez glasa, dostupno na: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/djeca-migranti-ranjiva-i-bez-glasa/11667> (5. 4. 2024.).

¹³ Da Bog doslovno migrira ljude i narode utemeljeno je na pojedinim biblijskim ulomcima, poput onog iz Knjige proroka Amosa: »Ne izvedoh li ja Izraela iz zemlje egipatske, kao Filistejce iz Kaftora i Aramejce iz Kira?« (Am 9, 7).

nove, treba shvatiti i centripetalne i centrifugalne naglaske kao važne, jer migracija nije slučajnost u Božjem naumu.¹⁴

1. Izrael – narod obilježen migracijama

Povijest izraelskoga naroda opisana u biblijskim tekstovima obiluje kretanjima – bilo čitavoga naroda bilo istaknutih pojedinaca čije su se migracije s jednoga područja u drugo pokazale iznimno značajnima za čitav narod.¹⁵ Neki su migrirali po slobodnoj, vlastitoj volji, neki su migrirali zbog posljedice vlastitih grijeha, a drugi su bili prisiljeni migrirati zbog vanjskih okolnosti, poput gladi ili progona u strane zemlje zbog tuđih grijeha. Ako samo usporedimo početak i kraj *Biblije*, možemo uočiti migraciju kao jednu važnu poveznicu. Prve stranice *Knjige Postanka* nakon stvaranja svijeta govore o ljudskom grijehu i izgonu iz raja (usp. Post 3), dok zadnje stranice posljednje biblijske knjige govore o povratku u raj i drugom Kristovu dolasku (usp. Otk 21 – 22). Osim toga Mojsijeva *Zahvala za izbavljenje* nakon izlaska izraelskoga naroda iz Egipta (usp. Izl 15) smatra se najstarijim svjedočanstvom toga događaja¹⁶, dok se početak izraelskoga naroda veže za Abrahama, prvoga patrijarha, čiji narativ počinje pozivom na migraciju (usp. Post 12, 1–7). Jednostavno rečeno, migracije se kao nit provlače kroz cijelu *Bibliju*.

Iskustvo migracija nesumnjivo je ostavilo iznimno važan dojam u načinu na koji je drevni Izrael tumačio svoj odnos s Bogom, sa susjednim narodima i stvaranjem, kao i u načinu razumijevanja vlastitoga identiteta.¹⁷ Koliko su migracije utkane u identitet izraelskoga naroda govori činjenica da je svaki Židov pri prinošenju prvih plodova izgovarao obrednu ispovijest koja započinje riječima: »Moj je otac bio aramejski lutalac koji je s malo čeljadi sišao u Egipat da se skloni« (Pnz 26, 5). U toj ispovijesti vjere Židov se prisjeća izbavljenja (njega i) njegovih predaka iz egipatskoga ropstva i migracije prema Obećanoj Zemlji smještenoj između Sredozemnoga mora i Mrtvoga mora.¹⁸

¹⁴ Usp. C. MAGEZI, Migration, instrumental to accomplishing God's redemptive purpose to humankind: Perspectives from Ruth and Joshua, u: *In die Skriflig/In Luce Verbi* 53(2019.)1, 2.

¹⁵ Primjerice značenje Obećane Zemlje za izraelski narod proizlazi iz Božjega obećanja koje je dao Abrahamu, a koji je pak migrirao prema toj zemlji. Zatim pokazalo se da je prisilna migracija Abrahamova prauku Josipa bila ključna za kasnije naseljavanje Jakovljevih sinova u Egiptu gdje se izraelski narod umnožio. Zatim Mojsije je u izbjeglištvu u Midjanskoj zemlji doživio Božju objavu te je dobio poslanje da izbavi svoj narod iz egipatskoga ropstva i slični primjeri.

Nekoliko citata iz različitih biblijskih knjiga koji govore o migraciji: Post 3, 22–24; 12, 1; 23, 46, 1–7; 47, 1–6; Izl 12, 37–39; 12, 49; 22, 21; 23, 9; Lev 19, 9–10; 19, 33–34; 23, 22; Pnz 10, 18–19; 24, 19–22; 27, 19; 1 Ljet 22, 1–2; 29, 14–15; 2 Ljet 2, 17–18; Ps 105; 137, 1–6; 146, 9; Tuž 4, 1; Iz 16, 4; Ezekiel 22, 7; 47, 21–22; Jer 7, 5–7; 22, 3–5; Zak 7, 8–10; Mal 3, 5; Mt 2, 13–15; 5, 10–11; 25, 35; Lk 3, 11; 4, 16–21; Rim 12, 13; 13, 1–7; 2 Kor 8, 13–15; Ef 2, 11–22; Fil 3, 20; Gal 3, 28; Heb 13, 1–2; Jak 1, 27; 2, 5; 2, 14–17.

¹⁶ Usp. S. C. RUSSELL, *Images of Egypt in Early Biblical Literature: Cisjordan-Israelite, Transjordan-Israelite, and Judahite Portrayals*, De Gruyter, 2009., 127.

¹⁷ Usp. E. CHAVES DIAS, E. PIZZUTTI, *Migration in the light of the Bible*, Rome, 2020., 5.

¹⁸ Izlazak i oslobođenje izraelskoga naroda iz Egipta bez sumnje se može definirati kao migracija jer je riječ o seobi čitavoga naroda iz jedne zemlje u drugu. I premda se oni vraćaju u zemlju u kojoj su bili, treba imati na umu da se govori o generaciji naroda koja nikada nije živjela u Obećanoj Zemlji. Narod

Tu je ponajprije riječ o osobnom iskustvu migracije počevši od Abrahama, oca svih Izraelaca. Iz toga iskustva rađa se odgovornost prema drugima, bilo da je riječ o levitima, došljacima, siročadi i svim drugima koji ne posjeduju zemlju i nemaju zaštite.¹⁹ U svezi s tim, zanimljiva značajka koja se nalazi u zakonskim propisima unutar starozavjetnih tekstova, a koja je potpuno odsutna u drugim zakonskim propisima drevnoga Bliskog istoka jest uključivanje brojnih zakona koji nastoje zaštititi strance²⁰ u svojoj sredini različitim konkretnim zakonima.²¹

I.1. Migracije u narativu biblijske prapovijesti

Na prvim stranicama *Biblije* čitamo dva izvještaja o Božjem stvaranju svijeta. U obama izvještajima vidljiv je stav da je čovjek vrhunac Božjega stvarateljskoga djela. Međutim, glede naše teme o migracijama, možemo uočiti kako se dva izvještaja razlikuju. Prvi izvještaj o stvaranju (Post 1, 1 – 2, 4a) govori o tome kako je Bog stvorio muško i žensko ljudsko biće na svoju sliku te im je zapovjedio: »Plodite se, i množite, i napunite zemlju, i sebi je podložite« (Post 1, 28). U njemu se ne definira gdje su prvi ljudi smješteni, ali primaju jasan nalog da napune svu zemlju. Ta zadaća nužno uključuje migracije tijekom sljedećih generacija. Te bi se migracije mogle razumjeti kao niz manjih događaja radi naseljavanja nenaseljenih područja, a završili bi kad bi se doseglye *granice* zemlje. Pojedini autori idu korak dalje tvrdeći da prema prvom izvještaju o stvaranju možemo Božji stvaralački čin protumačiti kao Božju *migraciju* iz onoga što je božansko u ono što nije: »Stvarajući ono što je drukčije od Boga, Bog prelazi granicu između Apsolutnoga Duha i konačne materije, migrirajući iz vječnosti u vremenitost, iz svemoći u slabost, iz samodostatnosti u potpunu ovisnost, iz potpune dominacije božanske volje nad svim stvarima do potpune podložnosti iste volje nekontroliranoj ljudskoj slobodi, od života do smrti.«²²

je povratnički, ali njegovi pojedinci nisu jer su rođeni, odgajani i odrasli na egipatskom tlu. Na isti se način promatra naseljavanje Židova na područje novostvorene države Izrael nakon Drugoga svjetskoga rata.

¹⁹ Usp. T. BARŠČEVSKI, *Stranac u kući: blagoslov ili prijetnja?*, u: I. KOPREK (ur.), *Migracije, ekonomija i poslovna etika*, Zagreb, 2020., 21–59., ovdje 21–22.

²⁰ U *Bibliji* možemo pronaći tri hebrejska pojma kojima su Izraelci izražavali iskustvo stranaca. Prvi je pojam *zār*, koji označuje tuđinca koji živi izvan granica Izraela i koji je potpuno nepoznat i stran izraelskomu narodu. Drugi je pojam je *nekār*, od čega je izveden pridjev *nokrī* (tudi, stran). Taj termin općenito označuje sve ono što nekomu ne pripada, kao i one koji nisu pripadnici izraelskoga naroda, nego su došli iz daleke zemlje. Treći je pojam *gēr* i dolazi od glagola *gwr*, što znači 'boraviti kao stranac', 'boraviti kao gost'. Dakle upotrebljava se za stranca koji ima stalni boravak u Izraelu te kao takav ima određena prava koja mu propisuje židovski zakon. U tom je slučaju taj stranac migrant jer se doselio u Izrael. Za razliku od pojma *zār* i *nekār*, pojam *gēr* pozitivno je i prijateljski nastrojen. Detaljnije u: T. BARŠČEVSKI, *Stranac u kući: blagoslov ili prijetnja?*, 22–31.

²¹ Usp. R. RENDTORFF, *The Ger in the Priestly Laws of the Pentateuch*, u: M. G. BRETT (ur.), *Ethnicity and the Bible*, Boston, 1996., 77–87., ovdje 81.

²² E. PADILLA, P. C. PHAN (ur.), *Theology of Migration in the Abrahamic Religions*, New York, 2014., 99. Iz konteksta možemo uočiti kako se autori pojmom *migracije* koriste kako bi izrazili Božji »izlazak« iz »onoga što je božansko u ono što nije«. Mogli bismo tako reći da svako ljudsko *izlaženje iz sebe* jest *migracija* u prenesenom značenju riječi.

Drugi izvještaj o stvaranju (Post 2, 4b–25) donosi detaljniji opis stvaranja čovjeka. Prema tomu tekstu, Bog je prvo stvorio čovjeka (Adama) i postavio ga u edenski vrt »da ga obrađuje i čuva« (Post 2, 15). Ta rečenica implicira da migracije nisu bile dio izvornoga Božjega plana, već će se situacija promijeniti zbog posljedice grijeha.²³ Rajska idila pretvorit će se u izgnanstvo nakon što se Adam i Eva ogлуše na Božju zapovijed da ne jedu sa stabla spoznaje dobra i zla. I dok su Adam i Eva započinjali novi život u novoj stvarnosti, Bog se pokazao kao onaj koji od trenutka njihova grijeha radi na njihovu spasenju.²⁴ On ih nikada nije napustio, štoviše, dao im je budućnost, blagoslovio ih djecom (Post 4, 1) i omogućio im da ga štiju (Post 4, 3–4). Od tada pa do Kristova otkupiteljskoga djela čovjek se nalazi u trajnom izbjeglištvu iz raja. Sudbina Adama i Eve – ali i Kajina kao trajnoga prognanika – tako se pokazuje kao vidljiv znak prognanoga stanja cijeloga čovječanstva.²⁵

Priča o migracijama kao posljedici grijeha nastavila se s najstarijim sinom Adama i Eve, Kajinom. Njegov grijeh sastojao se od zavisti, nasilja i ubojstva koje je počinio, a zbog kojih je prisilno protjeran iz rodnoga kraja.²⁶ Kad je Kajin ubio svoga brata Abela, on je postao »vječni skitalica na zemlji« (Post 4, 12). Zbog toga se i nastanio u zemlju Nod, istočno od Edena: riječ *nod* na hebrejskom jeziku znači 'lutati'. U skladu s time nastaniti se u zemlji Nod može označavati određeni prostor, ali i opisivati lutanlački život.²⁷ Drugim riječima, Nod je postao mjesto Kajinova izoliranoga i mračnoga progonstva. Ono što je najvažnije u vezi s Kajinovu *migracijom* jest da on nije samo otišao od Božje prisutnosti. Za razliku od svoga oca, Kajin je institucionalizirao svoje odvajanje od rajskoga vrta izgradnjom grada za sebe (usp. Post 4, 17). Ta nam je informacija značajna ne samo zato što je to prvi spomen grada u *Bibliji*, nego jer opisuje svu narav Kajinova života. Naime drevni grad predstavljao je viziju i ideale svojih građana. Reći da netko pripada određenom gradu značilo je da je bio predan određenom načinu razmišljanja, kulturi i društvenoj viziji. Grad u *Bibliji* bio je simbol vrste društvene vizije i načina života koji je netko izabrao. Iz toga je razloga rajski vrt opisan kao Božji grad, jer je tamo vladao Božji zakon. Jednom oskrvnjeno čovjekovom neposlušnošću i nevjernošću, to je mjesto bilo zabranjeno čovječanstvu.²⁸

²³ Stvaranje nam pokazuje da Bog voli red koji je uspostavljen prevladavanjem kaosa: »zemlja bijaše pusta i prazna« (Post 1, 2). Etička implikacija te Božje osobine jest da ljudski društveni život mora biti organiziran na način koji izbjegava kaos. To znači da migracija, koja uvijek uključuje narušavanje reda, ne može biti preferirano i primarno sredstvo u smislu rješavanja specifičnih potreba te da se migracijska kretanja moraju organizirati (ako je uopće moguće) na načine koji sprječavaju nastajanje kaotičnih situacija. M. ZEHNDER, *Creation and Migration: Part 1*, 19. kolovoza 2019. Dostupno na: <https://www.biola.edu/blogs/good-book-blog/2019/creation-and-migration-part-1> (24. 2. 2022.).

²⁴ Usp. J. D. PAYNE, *Strangers Next Door: Immigration, Migration, and Mission*, Downers Grove, 2012., 69.

²⁵ Usp. H. KING, *Immigration as part of God's plan*, 21. siječnja 2022. Dostupno na: <https://angelusnews.com/voices/immigration-as-part-of-gods-plan/> (24. 2. 2022.).

²⁶ Zanimljivo istraživanje o poveznici između lika Kajina i fenomena migracija vidi: G. SNYMAN, *Cain and migration: Opportunity amidst punishment?*, u: *HTS Theologiese Studies/Theological Studies* 75(2019.)3, 1–7.

²⁷ Usp. I. ASIMOV, *Asimov's guide to the Bible: the Old and New Testaments*, New York, 1981., 34.

²⁸ Usp. A. ASUMANG, *Immigrants of the Kingdom of God*, Oregon, 2008., 11.

Sljedeća migracija povezana je s pričom o Noi, koji je zbog svoga pravednoga života bio pošteđen Božje kazne kada je Bog kaznio čovječanstvo potopom. Noin boravak s njegovom obitelji u korablji mogli bismo promatrati kao migraciju ako uzmemo u obzir da se korablja zaustavila na planinama Ararata (Post 8, 4) premda ne možemo sa sigurnošću reći gdje je Noa živio prije potopa. No za kontekst govora o migracijama važno nam je da su nakon potopa tri Noina sina migrirala na Bliski istok i u Malu Aziju, Egipat i dijelove Grčke, osnivajući glavna društva tada poznatoga svijeta. Postanak 10 završava izjavom da su se »ovi narodi (potomci Noinih sinova) raširili po zemlji nakon potopa«. Na taj su način ispunili nalog dan Adamu i Evi: »Plodite se, i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite«²⁹ (Post 1, 28), koji je Bog ponovio u savezu koji je sklopio s Noom i njegovim sinovima (Post 9, 1). Pred kraj narativa o biblijskoj prapovijesti nailazimo na priču o raseljavanju stanovnika Babilona, o kojoj ćemo nešto više reći u kontekstu govora o Abrahamu. U svakom slučaju, zaključak je spomenutih opažanja da, općenito gledajući, migracija nije ideal uspostavljen u stvaranju. Migracija kao pozitivan čimbenik može se samo implicitno otkriti kao privremeni dio procesa koji vodi provedbi zapovijedi da se zemlja napuni i pokori. Nasuprot tomu, unutar prvoga poglavlja *Knjige Postanka* eksplicitni praktični primjeri migracije povezani su s ljudskim grijehom.³⁰ Ovdje valja spomenuti kako u *Tori* nema zagrobne nagrade. Nagrada je povratak u zemlju, a kazna protjerivanje s nje: »Zato držite sve moje zakone, sve moje naredbe i vršite ih da vas ne ispljune zemlja u koju vas vodim da se u njoj nastanite« (Lev 20, 22). Jedina je nada obraćenje koje dolazi pokajanjem, što je na hebrejskom potpuno ista riječ kao *povratak* (heb. שׁוּבָה; *tešuva*). Gledanje na progonstvo kao na kaznu za grijeh uistinu može biti način poticanja zajednice na pokajanje. U tom kontekstu pojedini autori tvrde da se u *Bibliji* javlja ideja da svako izgnanstvo zahtijeva pokajanje te da nakon pokajanja može uslijediti povratak.³¹ Tek s Abrahamom migracija se više ne pojavljuje samo kao kazna za grijeh, već može imati i pozitivno značenje. U Abrahamovu slučaju migracija postaje sastavni dio Božjega poziva, a time i zadobiva ulogu u Božjem planu spasenja.

1.2. Abraham – prvi migrant po Božjem pozivu

Priča o Abrahamu početna je točka govora o povijesti spasenja izraelskoga naroda.³² U tom se liku očituje početak izabranoga naroda iz kojega će proizići Spasitelj,

²⁹ Hebrejska riječ za *podložiti* jest *kavaš* (כַּבַּשׁ). Ona označava 'staviti nešto pod kontrolu', što zahtijeva znatan trud.

³⁰ Usp. M. ZEHNDER, *Creation and Migration: Part 1*, 19. kolovoza 2019. Dostupno na: <https://www.biola.edu/blogs/good-book-blog/2019/creation-and-migration-part-1> (24. 2. 2022.).

³¹ Usp. E. PADILLA, P. C. PHAN (ur.), *Theology of Migration in the Abrahamic Religions*, 30–32.

³² Tradicionalno se uzima da je Bog nagovijestio spasenje već nakon grijeha Adama i Eve u Post 3, 15: »Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvojeg i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu.« Katekizam Katoličke Crkve navodi kako je stvaranje svijeta bio temelj svih spasiteljskih Božjih nauma i početak povijesti spasenja čovječanstva. Vidi: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, 2016., br. 280. Međutim kao početak povijesti spasenja izraelskoga naroda biblijski pisac uzima poziv Abrahama na migraciju. Usp. A. REBIĆ, Abraham naš otac u vjeri. Povijest, vjera i teologija, u: *Bogoslovska smotra* 76(2006.)3, 513–529., ovdje 518–522.

Mesija, utjelovljen u osobi Isusa Krista. Abraham se prvi put spominje u 11. poglavlju *Knjige Postanka* u rodoslovlju od Šema do Abrahama. Tada je još uvijek sporedni lik, jer sveti pisac pred kraj poglavlja u središte narativa stavlja njegova oca Teraha. U tekstu se govori kako je Terah nakon smrti svoga sina Harana napustio Ur Kaldejski i zaputio se u kanaansku zemlju. Sa sobom je poveo drugoga sina Abrama³³ i njegovu ženu Saraju te svoga unuka Lota, sina Haranova.³⁴ Na tom se putu Terah nastanio sa svojom obitelji u gradu Haranu, gdje je i umro. Tek nakon toga Abraham postaje glavni lik, a poglavlje započinje Božjim pozivom na migraciju iz svoga i očeva zavičaja prema kanaanskoj zemlji. Izazov koji je stavljen pred Abrahamu – da ode u krajeve koje će mu Bog pokazati – nije odvojiv od očinskoga puta. Naprotiv, Bog od njega traži da nastavi ono što je njegov otac započeo.³⁵ Ovoga puta odlazak u kanaansku zemlju dobiva smisao, odnosno viziju stvaranja izabranoga naroda. Ipak, treba primijetiti kako se Abraham za života nikada nije trajno nastanio u kanaanskoj zemlji, već je ona obećana njegovu potomstvu (usp. Post 12, 7). Ta činjenica ima soteriološko značenje, jer je za Abrahama spasenje od samoga početka daleko, usmjereno prema budućnosti, u zemlju koju jedino Bog poznaje.³⁶

Poziv Abrahamu da preseli u kanaansku zemlju pokazuje koliko je migracija važna u povijesti spasenja.³⁷ *Poslanica Hebrejima* ističe Abrahama kao pridošlicu i stranca te kao temelj napuštanja mjesta življenja i odlaska u nepoznato vidi vjeru: »Vjerom pozvan, Abraham posluša i zaputi se u kraj koji je imao primiti u baštinu, zaputi se ne znajući kamo ide. Vjerom se kao pridošlica naseli u obećanoj zemlji kao u tuđini, prebivajući pod šatorima s Izakom i Jakovom, subaštinicima istog obećanja, jer iščekivaše onaj utemeljeni Grad kojemu je graditelj i tvorac Bog« (Heb 11, 8–10). Dakle povezanost između Abrahamove migracije i spasenja jest u tome što je boravak u tuđini u stalnom pokretu izraz eshatološkoga iščekivanja nebeskoga

³³ Izvorno mu je bilo ime Abram (uzvišen otac) koje je Bog kasnije promijenio u Abraham (otac mnogih naroda, usp. Post 17, 4–5). Njegova će žena također dobiti drugo ime: iz Saraje u Saru.

³⁴ Iz teksta nam nije poznato zašto je treći sin Nahor ostao u Uru Kaldejskom niti zbog čega je Terah odlučio otići prema kanaanskoj zemlji. Ako usporedimo izvještaj iz Dj 7, 2–4, prema kojemu Stjepan govori kako se Bog ukazao Abrahamu još u Mezopotamiji, prije negoli se nastanio u Haranu, onda bismo mogli pretpostaviti da je Abraham ispričao svoje iskustvo ocu Terahu, a on je poslušao svoga sina. U tom kontekstu možemo doživjeti rečenicu: »(...) pa se (Terah) uputi s njima iz Ura Kaldejskog u zemlju kanaansku« (Post 11, 31). Naravno, zbog nedostatka dokaza ta pretpostavka ostaje samo na razini spekulacije, dok već u Post 12, 4–5 sveti pisac govori kako je Abraham doživio Božji poziv u Haranu.

Prema Chaves Diasu i Pizzuttiju, migracija Terahove obitelji može se ubaciti u sociopovijesni scenarij kretanja naroda, karakterističan za drevni istok. S druge strane čini se kako su priče o seobi Abrahama, Sare i Lota, kao i svih ostalih patrijarha drevnoga Izraela pravdane religijskim argumentom kao dio božanskoga plana u kojem Bog preuzima odgovornost za *migracije* (usp. Post 15, 7). Posljedično se *migracija* više ne tumači samo kao društvena činjenica, nego u svjetlu vjere postaje shvaćana kao dio božanskoga plana kojim Bog obećava potomstvo, zemlju i blagoslove (usp. Post 12, 1–4; 15, 7). Usp. E. CHAVES DIAS, E. PIZZUTTI, *Migration in the light of the Bible*, 7.

³⁵ Usp. N. BILIĆ, Neki ključni vidici selilaštva i izbjeglištva u Svetom pismu, u: *Obnovljeni Život* 75(2020.)1, 9–23., ovdje 12.

³⁶ Usp. A. REBIĆ, Abraham naš otac u vjeri. Povijest, vjera i teologija, 525.

³⁷ M. ZEHNDER, Creation and Migration: Part 1, 19. kolovoza 2019. Dostupno na: <https://www.biola.edu/blogs/good-book-blog/2019/creation-and-migration-part-1> (24. 2. 2022.).

Grada: »Kao što je u prethodnim redcima Abraham trebao napustiti zavičaj i očinski dom i krenuti u nepoznato kao Obećanu zemlju, tako i sada Abraham treba biti u dinamičnoj otvorenosti prema nebeskom Gradu kao ispunjenju eshatoloških očekivanja.«³⁸ Ostaje pitanje zašto je Bog tražio napuštanje prvotno rodnoga kraja, a zatim i Harana kako bi izvršio svoj naum. Mogući odgovor leži netom prije prvoga spominjanja Abrahama i njegova oca Teraha. U Post 11, 1–9 opisan je pokušaj gradnje babilonske kule. Ljudi su se nastanili na jednom području te su odlučili sagraditi toranj s vrhom do neba, nastojeći pribaviti sebi ime da se ne bi raspršili po svojoj zemlji. No taj im plan nije uspio jer im je Bog pobrkao jezike i rasuo ih po svojoj zemlji kako bi spriječio razvoj potencijalnoga zla koje čovječanstvo ima u sebi kada sebe stavi namjesto Boga. Na taj način Bog je pokazao kako nijedan čovjek ne može sebi pribaviti ime, dok se po pitanju ljudskoga nastojanja da se ne rasprše po zemlji dogodilo sasvim suprotno. Bog zatim odlučuje odabrati čovjeka, Abrahama, kojemu daje obećanje da će od njega stvoriti narod s drugom svrhom i etosom (usp. Post 12, 1–3). Narod koji će proizići iz Abrahama imat će posebnu misiju: biti božansko sredstvo za blagoslov svih obitelji na zemlji.³⁹ Čini se kako se Abraham morao *odvojiti* od grješnoga okruženja Babilona kako bi mogao nastati novi narod,⁴⁰ a njegova je migracija tako postala prva biblijska migracija koja nije bila posljedica grijeha, već blagoslov kojim je započela povijest spasenja. Priča o Abrahamu također je priča kako ljudska bića, čak i nakon Adamova grijeha, mogu živjeti u bliskom prijateljstvu s Bogom. Prije njega, Henok i Noa isticali su se svojom vjerom te su bili primatelji Božjih saveza. Međutim primjer Abrahamova dosljednoga življenja vjere bio je toliko značajan do te mjere da će se Bog drugim ljudima predstavljati kao »Bog Abrahamov«, dok ga mi danas nazivamo »praocem vjere«. Stoga nije čudo što se Abraham uzdiže po ugledu iznad mnogih od svih starozavjetnih likova. Ono što je posebno zanimljivo jest da je svoje ime i reputaciju stekao – među ostalim – migracijom.⁴¹

1.3. Od Abrahama do izlaska iz egipatskoga ropstva

Abraham se po dolasku u kanaansku zemlju nije dugo zadržao u njoj, glad je prisilila njega i njegovu obitelj na migraciju u Egipat (usp. Post 12, 10). Abraham se u dogledno vrijeme vratio u Kanaan, gdje je i umro. Nedugo zatim njegov se sin Izak suočio s novom glađu, ali različitom od one koja je bila za vrijeme Abrahama. Umjesto da napusti Kanaan, Izak je živio unutar njegovih granica, prateći Božji nalog: »Ne

³⁸ B. LUJIĆ, Abraham unutar »oblaka svjedoka« vjere (Heb 11, 8–19), u: *Bogoslovska smotra* 76(2006.)3, 733–754., ovdje 743.

³⁹ Usp. D. M. CARROLL R., Biblical Perspectives on Migration and Mission: Contributions from the Old Testament, u: *Mission Studies* 30(2013.), 9–26., ovdje 16.

⁴⁰ Kako smo spomenuli ranije u tekstu, drevni grad predstavljao je viziju i ideale svojih građana. Pripadati određenomu gradu značilo je biti predan određenomu načinu razmišljanja, kulturi i društvenoj viziji, a po tom pitanju Babilon je bio protivan Bogu. Usp. A. ASUMANG, *Immigrants of the Kingdom of God*, 11.

⁴¹ Usp. A. ASUMANG, *Immigrants of the Kingdom of God*, 10.

silazi u Egipat: boravi u zemlji koju ću ti označiti» (Post 26, 2). Boravio je na raznim mjestima kao stranac kako bi preživio sa svojom obitelji (usp. Post 26). *Migracija* se u Abrahamovoj lozi nastavila u životu Izakova mlađega sina Jakova. On je odrastao u Kanaanu, ali je kao mladić pobjegao u Haran kako bi izbjegao gnjev svoga brata Ezava kojega je prevario za očev blagoslov. Jakova se može predstaviti kao prototip izbjeglice. On je otišao iz svoje zemlje jer mu je brat prijetio da će ga ubiti (usp. Post 27, 41–45; 28, 1–3). Tijekom toga bijega spoznao je Boga u snu u kojem je vidio ljestve te čuo Božji glas: »Dobro znaj: ja sam s tobom; čuvat ću te kamo god pođeš te ću te dovesti natrag u ovu zemlju; i neću te ostaviti dok ne izvršim što sam ti obećao« (Post 28, 15). Bog vidi Jakovljevu nevolju i dopušta njegov odlazak u Haran uz riječ da će biti uz njega te da će ispuniti obećanje o zaposjedanju kanaanske zemlje. On se, doduše, ne miješa u Jakovljev izbor nove destinacije, ali se njegovim izbjeglištvom poslužio kako bi Jakov doživio osobno pročišćenje. Boravak u Haranu kod ujaka Labana nije bio lagan; više je puta bio prevaren i iskorištavan. Kasnije je pobjegao nakon što je vidio ljubomoru Labanovih sinova. On, koji je prevarom uzeo bratov identitet, doživio je prijevaru u potrazi za ženom: umjesto Rahele dobio je za ženu Leu (usp. Post 29, 23). On, koji je trgovinom htio dobiti prvorodstvo, doživio je da se s njim trguje i da bude prevaren glede plaće. Tako je u izbjeglištvu, koje je sam prouzročio, doživio osobnu lustraciju. Tek tada Jakov postaje sposoban na nov način susresti Boga, koji ga je vratio tamo gdje pripada.⁴² Nakon dvadeset godina izbjivanja Jakov se po Božjem nalogu vratio u rodnu zemlju.⁴³ Povratak u zemlju koju je Bog obećao Abrahamu put je prema ostvarenju Božjega plana.

Premda je Bog obećao Jakovu da će se njegovo potomstvo raširiti na sve strane i da će svi narodi biti blagoslovljeni preko njega, Jakov ne će okončati svoj život u Obećanoj Zemlji jer će sa svojom obitelji migrirati u Egipat (usp. Post 45, 16 – 46, 7). U Egipat su došli preko Josipa, čija je životna priča dramatična ilustracija kako se gorko iskustvo u životu može okrenuti na dobro.⁴⁴ Josip je doživio najgore stanje jednoga prisilnoga *migranta*: bio je prognan, izoliran u ropstvu, izdan, lažno zatvoren te je završio u tamnici. Umjesto da razvije *mentalitet žrtve*, on je Božjom pomoću iz zatvora postao faraonov pomoćnik. Osim toga Josip je postao oruđe pomoću kojega je Bog zaštitio svoj narod u vrijeme velike gladi. Gledajući iz Božje perspektive, Josip je bio gdje je trebao biti: »Zato me Bog poslao pred vama da vam se sačuva ostatak na zemlji te da vam život spasi velikim izbavljenjem« (Post 45, 7). Iskustvo

⁴² Usp. N. BILIĆ, Neki ključni vidici selilaštva i izbjeglištva u Svetom pismu, 15–17.

⁴³ Ovdje možemo uočiti sličnost i različitost s njegovim djedom Abrahamom. Obojica su boravili u Haranu kada su čuli Božji poziv na migraciju. I dok je Abraham dobio nalog da ode »iz zemlje svoje, iz zavičaja i doma očinskog« (Post 12, 1), Jakov je čuo poziv da se »vrati u zemlju svojih otaca, u svoj zavičaj« (Post 31, 3).

Niko Bilić ističe kako je svrha Jakovljeva putovanja bila drukčija nego Abrahamova. Pred Jakova je stavljen naglasak na važnost povratka tamo gdje čovjek pripada, prekinuti bijeg, izmiriti se sa svojom obitelji. Taj se povratak može izjednačiti s obraćenjem koje omogućava osobno sazrijevanje i ostvarivanje životnoga poziva. Usp. N. BILIĆ, Neki ključni vidici selilaštva i izbjeglištva u Svetom pismu, 15.

⁴⁴ Usp. A. ASUMANG, *Immigrants of the Kingdom of God*, 30.

Josipova života – ali i brojnih drugih biblijskih likova – može nas poučiti kako Božja namjera nije osujećena ljudskim grijehom, već se njime unaprijeđuje pomoću njegove dobre milosti. Također Božja se ruka vidi ne samo u jasnim čudesnim intervencijama i objavama nego i u ostvarenju Božjih namjera preko nesavršenoga i krhkoga ljudskoga djelovanja.⁴⁵ Izraelski je narod u početku dobio izbor zemlje u kojoj će se naseliti te je izabrao gošenski kraj (Post 47, 1–6). Boravak u Egiptu u početku je bio onakav kakav im je faraon obećao (Post 45, 16–19), no kasnije je došao faraon koji »nije poznao Josipa« te je izraelski narod držao kao robove.

Starozavjetni tekstovi potom prekidaju narativni kontinuitet rodoslovlja (Abraham – Izak – Jakov – Jakovljevi sinovi). Priča se nastavlja s Levijevim praunukom Mojsijem (usp. Izl 6, 16–20) u *Knjizi Izlaska*. Naslov knjige otkriva kako je njezin sadržaj obilježen migracijom; ona priča o izlasku izabranoga Božjega naroda iz egipatskoga ropstva prema slobodi i Obećanoj Zemlji. Protagonist je Mojsije koji je bogobojažnošću babica, snalažljivošću njegove majke i sestre te Božjom providnošću preživio naredbu faraona da se pobiju svi novorođeni hebrejski dječaci (usp. Izl 2, 1–10). Drugo razdoblje Mojsijeva života obilježeno je trostrukom migracijom – izbjeglištvom iz Egipta u midjansku zemlju, povratkom u Egipat radi izbavljanja Hebreja te novim bijegom iz Egipta (Izl 2–15). Dok je boravio u izbjeglištvu u midjanskoj zemlji, doživio je Božju objavu u gorućem grmu. Bog ga je pozvao da se vrati u Egipat kako bi oslobodio Izraelce iz ropstva i odveo ih u Obećanu Zemlju. Događaj izlaska za Izraelce nije bio ništa drugo doli Božje čudo, odraz moći i dominacije Boga Jahve nad faraonom i egipatskim božanstvima. On se pokazao kao onaj koji ide ispred naroda u obliku stupa od oblaka danju i stupa od oblaka noću (usp. Izl 13, 21–22). Bog je svojom providnošću Izraelcima otvarao put do slobode iz egipatskoga ropstva, posluživši se čudesnim pothvatima poput prijelaza preko Crvenoga mora. Ako je motiv Abrahamova poziva na migraciju bio taj da Bog dade dom svom narodu, drugi dominantni motiv migracije u biblijskoj pripovijesti jest izbavljenje Božjega naroda iz ropstva.⁴⁶ Izlazak, lutanje po pustinji i konačan ulazak u Obećanu Zemlju na simboličan način prikazuje čovjekov put od robovanja grijehu do otkupljenja i konačnoga ulaska u kraljevstvo Božje.

1.4. Migracije prije uspostave kraljevstva u obećanoj zemlji

Knjiga o Jošui govori o događajima koji opisuju osvajanje Obećane Zemlje. Christopher Magezi tvrdi da se izraelsko osvajanje kanaanske zemlje⁴⁷ može shvatiti kao Božje sredstvo za ispunjenje jednoga od posebnih aspekata obećanja Abrahamu:

⁴⁵ Usp. B. T. ARNOLD, *Genesis: The new Cambridge Bible commentary*, Cambridge, 2009., 361.

⁴⁶ Usp. R. DAS, *Migration and Displacement Woven into the Fabric of the Biblical Narrative*, 9. srpnja 2020. Dostupno na: <https://langhamliterature.org/blog/migration-and-displacement-woven-into-the-fabric-of-the-biblical-narrative#f n4> (24. 2. 2021.).

⁴⁷ Osvajanje ili invazija ubraja se u oblike migriranja. Usp. R. W. CAVES (ur.), *Encyclopedia of the City*, London, 2005., 461.

obećanja o zemlji koje je bilo djelomično ispunjeno u tom trenutku povijesti spasenja, ali i kao Božju presudu poganskim narodima za njihove grijehе.⁴⁸ Doista, Bog je zapovjedio Izraelcima da istrijebe strane narode koje pronađu na putu prema Obećanoj Zemlji i u njoj. U knjizi o Jošui čitamo kako su se tijekom procesa osvajanja kanaanske zemlje Rahaba i njezina obitelj obratili i povjerovali pravomu Bogu. Rahaba se odrekla svojih poganskih bogova te je priznala Boga Izraela kao jedinoga pravoga Boga na temelju svih njegovih djela za koje je čula. Iz toga razloga pojedini autori navode kako otkupiteljska povijesna perspektiva vidi Božju milost čak i u obliku suda.⁴⁹ Drugim riječima, autori tvrde da dok Bog sudi Kanaancima zbog njihovih grijehа, on je milostiv u osudi jer spašava neke pogane među njima, u ovom slučaju Rahabu i njezinu obitelj. Takva postavka sugerira zaključak da se Bog služi migracijama kako bi proširio svoje kraljevstvo i da u skladu s tim potiče Izraelce na migraciju kako bi proveo svoje otkupiteljske namjere i planove za čovječanstvo.⁵⁰

Kada govorimo o važnim likovima za povijest spasenja, tada trebamo spomenuti Rutu, čiji je lik opisan u *Knjizi o Rut*.⁵¹ U toj knjizi možemo iščitati izazove s kojima se suočavaju migranti, ali istodobno otkriti providonosnu Božju brigu za migrante i za one koji su u migracijskom procesu napustili svoje domove i nasljedstvo. Nakon što se Židovka Noemi odlučila vratiti s Moapskih poljana u domovinu, snaha Ruta inzistirala je da pođe s njom riječima: »Nemoj me tjerati da te ostavim i da odem od tebe: jer kamo ti ideš, idem i ja i gdje se ti nastaniš, nastanit ću se i ja; tvoj narod moj je narod i tvoj Bog moj je Bog« (Rut 1, 16). Zanimljivo je da Ruta, rodом Moapka i poganka, priznaje židovskoga Boga Jahvu kao svoga Boga.⁵² U svjetlu vjere možemo reći kako je Bog »iskoristio« migraciju Noemi i Elimeleka u Moab zbog gladi da dođe do ljudi poput Rute kako bi se mogli spasiti. Važnost priče o Rutu nije samo po tome što je ona priznala Jahvu kao svoga Boga, koliko činjenica da će se po dolasku u Betlehem udati za Boaza – kojega je rodila Rahaba – i roditi sina Obeda, djeda kralja Davida, čiji je potomak Isus Krist. Ruta je u kraljevstvu Jude u malo vremena doživjela tranziciju iz potpune strankinje u člana naroda. Štoviše, postala je dio loze koja će iznijeti Spasitelja. Rutin život primjer je kako Bog može provesti svoj spasiteljski naum ne na apstraktan način i sa savršenim ljudima, već – među ostalim – u mucu i znoju obične strankinje i seljanke.⁵³ Njezinu ulogu primijetio je evanđelist Matej koji ju navodi u Isusovu kraljevskom rodoslovlju (Mt 1, 5). Uz četiri žene koje Matej spo-

⁴⁸ Usp. C. MAGEZI, Migration, instrumental to accomplishing God's redemptive purpose to humankind: Perspectives from Ruth and Joshua, u: *In die Skriflig/In Luce Verbi*, 53(2019.)1, 1–13., ovdje 6.

⁴⁹ Usp. W. FORD, The challenge of the Canaanites, u: *Tyndale Bulletin*, 68(2017.)2, 161–184., ovdje 162.

⁵⁰ Usp. C. MAGEZI, Towards understanding migration within God's redemptive plan for humankind: A case of Matthew's genealogy in connection with the Old Testament, 5.

⁵¹ Vrijeme radnje *Knjige o Rut* smješta se u vrijeme sudaca u razdoblju između ulaska u Obećanu Zemlju i uspostave izraelske monarhije.

⁵² Moapci su imali pogansku pozadinu stoga je opravdano pretpostaviti da je Ruta bila odgojena kao poganka. Ipak, valja spomenuti kako je Ruta bila rodoslovno povezana s Lotom, Abrahamovim nećakom (usp. Rut 1, 14; Post 11, 31; 19, 37).

⁵³ Usp. D. M. CARROLL R., Biblical Perspectives on Migration and Mission: Contributions from the Old Testament, 22.

minje u svom rodoslovlju čak su tri strankinje: Tamara, Rahaba i Ruta. Božji plan spasenja dakle nije uključivao samo Izraelce nego i druge ljude. Tvrdnja da su Izraelci izabrani Božji narod nije tvrdnja o moralnoj superiornosti Izraelaca, već tvrdnja da se drama grijeha i spasenja utjelovljuje u svijetu u Izraelu.⁵⁴

1.5. Migracije prije i nakon babilonskoga sužanjsva

Nakon uspostave monarhije migracije su se nastavile i u drugim biblijskim likovima, koje zbog opsega ovoga rada ne možemo obuhvatiti. Nastojeći kronološki pratiti povijest spasenja, u ovom bismo potpoglavlju – čiji naslov obuhvaća iznimno veliko vremensko razdoblje – izdvojili one biblijske likove koje smatramo najznačajnijim za naš rad, što ne znači da izostavljanje drugih likova umanjuje njihovu stvarnu važnost po pitanju migracija. Prvi kojega bismo spomenuli jest prorok Elizej koji je živio u 9. stoljeću prije Krista. Bog je preko njega spasio sirijskoga vojskovođu Naamana koji je obolio od gube (2 Kr 5). Jednom je poveo pljačku na izraelskom području i pritom su zarobili mladu Izraelku koja je postala sluškinja njegovoj ženi. Premda je završila u ropstvu, upravo je ta Izraelka bila posrednica do Naamanova ozdravljenja. Ona je naime rekla za Elizeja, proroka poznatoga po mnogim čudesima. Naaman je poslušao Izraelku, a potom i Elizeja koji mu je u susretu poručio da se okupa sedam puta u rijeci Jordanu. Pošto se očistio od gube, Naaman se vratio Elizeju i priznao Jahvu kao pravoga i jedinoga Boga: »Evo, sad znam da nema Boga na svoj zemlji, osim u Izraelu« (2 Kr 5, 15). Premda se može raspravljati o tome je li Naaman obolio od gube, a mlada Izraelka bila zarobljena da bi sirijski vojskovođa došao do spoznaje pravoga Boga, svetopisamska je činjenica da je Bog *iskoristio* tu situaciju kako bi mu objavio svoju veličinu i slavu.

Jedna od migracija koja je bitno obilježila izraelski narod zasigurno je odlazak u babilonsko ropstvo. Ono se dogodilo u 6. stoljeću prije Krista nakon što je babilonski kralj Nabukodonosor osvojio Jeruzalem, a dio naroda odveden u ropstvo u Babiloniju.⁵⁵ Dva velika starozavjetna proroka koja su u to vrijeme djelovala te imala duboko iskustvo *migracije* i progonstva bili su Jeremija i Ezekiel.⁵⁶ Dok Jeremijina knjiga govori o Judinu plemenu i uništenju Jeruzalema, ona istodobno uključuje različite vrste migracija u povijest Božjega naroda. Čak je i prorok Jeremija prikazan kao nevoljni migrant koji će iseliti s ostatkom u Egipat (usp. Jer 43, 6). Knjiga Jeremijina prepoznaje da se iskustva migracije uvelike razlikuju; uzrok raseljavanja, odredište raseljenih, želja ili nedostatak istih za povratkom i utjecaj toga raseljavanja na vjeru duboko su osobni, čak i kada čine dio šire slike.⁵⁷ S jedne strane Jeremija prikazuje prognanu

⁵⁴ Usp. W. T. Cavanaugh, *Migrations of the Holy: God, State and the Political Meaning of the Church*, Cambridge, 2011., 125.

⁵⁵ Babilonsko ropstvo Židovi su doživjeli kao Božju kaznu za grijeha, napose za idolopoklonstvo i odbacivanje saveza s Bogom (usp. Jer 25, 1–13; Iz 47, 6).

⁵⁶ Spomenimo kako je prije njih djelovao prorok Amos koji je radi proročke službe migrirao iz rodnoga Južnoga kraljevstva u Sjeverno kraljevstvo.

⁵⁷ Usp. C. L. Crouch, *Migration and the Prophets*, u: *Fuller magazine* 19(2021.), 40–42., ovdje 40–41.

zajednicu u sužanjstvu te potiče konstruktivan angažman između prognanika i lokalnoga stanovništva, dok s druge strane knjiga proroka Ezekijela nudi izrazito drukčiju perspektivu.⁵⁸ Taj se proročki tekst bavi istim vremenskim razdobljem kao i Jeremija: posljednjim danima Jeruzalema, njegovim uništenjem 586. godine prije Krista i životnim vijekom onih koji su prisilno deportirani u Babilon. Babilonsko sužanjstvo (a kasnije i povratak u Obećanu Zemlju) u religijskom je smislu važno jer su u tom razdoblju Židovi shvatili kako je Bog jedan – ne samo za njih, nego za sve narode.⁵⁹ Važnost proročke knjige vezano za našu temu rada jest da Ezekiel ističe deportaciju izraelskoga naroda kao dio Božjega plana spasenja. Nekada jeruzalemska *elita* postala je fizička radna snaga koja je prisiljena raditi za vladara koji je uništio njihov dom. Ezekielov prikaz Boga, čija predanost pravdi vodi do kazne, otkriva drukčijega Boga, onoga koji prepoznaje duhovne i psihološke potrebe nevoljnih migranata.⁶⁰ Pitanje je bi li takav doživljaj Boga bio moguć bez iskustva migracije i sužanjstva.

Nakon što je perzijski vladar Kir Veliki porazio babilonsko kraljevstvo, on je dopustio Židovima da se vrate u svoju domovinu.⁶¹ Međutim dio Židova ipak je ostao na području novotvorenoga perzijskoga kraljevstva, a knjiga o Esteri govori upravo o Božjoj brizi za spasenje izraelskoga naroda u dijaspori. Bog se pobrinuo za izraelski narod tako što je perzijski kralj Ahasver izabrao Židovku Esteru za svoju ženu, a ona se potom pred kraljem zauzela za svoj narod kojem je prijetilo istrjebljenje.⁶² Ovdje smatramo važnim spomenuti i Tobiju koji se nalazio u izgnanstvu u Asiriji. On je u izgnanstvu činio djela milosrđa, živeći po običajima židovske vjere. Pred kraj svoga života zapisao je molitvu koja ide u prilog teoriji o Bogu koji dopušta poganskim narodima osvajanje i progonstvo Izraela radi spasenja: »Ja ga u zemlji progonstva hvalim i očitujem njegovu moć i veličinu grešnom narodu. Obratite se, grešnici, i činite pravdu pred njim« (Tob 13, 8). Čini se kako je Tobija bio svjestan što njegova prisutnost među poganima može učiniti: živim svjedočanstvom vjere očitovati Božju ljubav i spasenje. Estera i Tobija samo su neki od starozavjetnih likova koji su u dijaspori imali priliku sudjelovati u Božjem planu spasenja. Tijekom boravka u dijaspori Izraelci ne samo da su živjeli u stranoj zemlji već su otkrivali da je Bog jedini suveren nad zemljom. Preko svojih proroka Bog je podsjetio svoj narod da će iskoristiti njihovo izgnanstvo za svoju dobrobit i svoju slavu te da će sabrati one koji su bili raspršeni.⁶³

⁵⁸ Usp. C. STRINE, More than neighbours?: The Old Testament as a resource for thinking about migration, u: *The Bible in TransMission* 1 (2015.), 5–7., ovdje 5–7.

⁵⁹ U židovskoj povijesti razlikujemo praktični i teoretski monoteizam. Teoretski monoteizam počeo se jasnije očitovati za vrijeme prvih proroka, poput Ilije, Amosa i Hošee. Tek se sredinom 6. stoljeća prije Krista ističe apsolutni monoteizam, odnosno da je Bog jedan. Usp. A. REBIĆ, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Zagreb, 1996, 45.

⁶⁰ Usp. C. L. CROUCH, Migration and the Prophets, u: *Fuller magazine* 19 (2021.), 42–43.

⁶¹ Prorok Izaija naziva Kira »Božjim pomazanikom« te govori o njemu kao Božjemu poslaniku koji će izbaviti Židove iz babilonskoga ropstva (Iz 45, 1–6).

⁶² Na temelju toga ustanovljen je blagdan Purim, koji Židovi slave i danas.

⁶³ Usp. B. SCOTT, Migration & Diaspora: God's Movement to Reach More People, 1. srpnja 2017. Dostupno na: <https://missionexus.org/migration-diaspora-gods-movement-to-reach-more-people/> (24. 2. 2021.).

2. Ostvarenje i navještaj spasenja u novozavjetnim migracijama

Uloga migracije u Božjem planu spasenja na svojevrsan način nalazi svoje ispunjenje u tekstovima *Novoga zavjeta*. Evanđelja počinju s Bogom koji se utjelovio u osobi Isusa Krista kako bi ispunio *Pismo* i otkupio čovječanstvo. Otajstveni događaj utjelovljenja jedan je od ključnih temelja za razvoj takozvane *teologije migracija*, čiji je najpoznatiji zastupnik katolički teolog Daniel Groody. On promatra utjelovljenje kao događaj Božje *migracije*⁶⁴ u svijet: Isus je Riječ koja se »nastanila među nama« (usp. Iv 1, 14), on je »sišao s neba« (usp. Iv 3, 13), on je »odozgo« i nije »od ovoga svijeta« (Iv 8, 23).⁶⁵ On je sam sebe »opljenio« i postao čovjekom, tj. postao je »stranac« samomu sebi, ostavljajući Božju vječnost i ulazeći u prolaznost ljudske naravi.⁶⁶ Spomenuti Groody navodi kako se u utjelovljenju Bog preselio u ljudsku rasu: »U Matejevu izvješću Bog ne samo da uzima ljudsko tijelo i migrira u naš svijet već zapravo postaje izbjeglica kada njegova obitelj bježi od političkoga progona i bježi u Egipat (usp. Mt 2, 13-15). Isus preuzima ljudsko stanje najranjivijih među nama, koji prolaze kroz glad, žeđ, odbačenost i nepravdu, idu križnim putem, pobjeđujući sile smrti koje prijete ljudskom životu. Ulazi u slomljeno područje ljudskoga iskustva i nudi vlastite rane u znak solidarnosti s onima koji pate. Priča o Isusu mnogim migrantima daje razlog za nadu, osobito u situaciji koja se često čini bezizlaznom.«⁶⁷ Povezanost Isusa s migrantima jednako je vidljiva u činjenici da se Krist očituje kao stranac: »stranac bijah i (ne) primiste me« (Mt, 35. 43). Ubrzo nakon Isusova rođenja, evanđeoski izvještaji bilježe kako je Isus iskusio migraciju: bio je izbjeglica u Egiptu kako bi izbjegao da ga Herod progoni i usmrti. Potom se vratio u Galileju gdje je živio do početka javnoga djelovanja. Veći dio života živio je u Nazaretu, sve dok ga njegovi sugrađani nisu odbacili. Od tada je postao onaj koji »nema gdje bi glavu naslonio« (Lk 9, 58).⁶⁸ U javnom se djelovanju Isus nije zadržavao na jednom mjestu, već je svoje poslanje ostvarivao duž cijeloga Izraela kao »putujući propovjednik«.⁶⁹ Brojni su evanđeoski primjeri kako je Isus *migrirajući*⁷⁰ ozdravljao i spašavao druge ljude: ozdravljenje gubavca (usp. Mt 8, 2-3;

⁶⁴ S namjerom pišemo riječ kosim slovima jer govorimo o teološkoj ideji. S obzirom na otajstvenost utjelovljenja, Božju bismo *migraciju* mogli više razumjeti u prenesenom značenju nego u sociološkom smislu te riječi.

⁶⁵ Daniel Groody razvio je teologiju migracija koju je u konkretnom obliku sažeo u svojoj knjizi. U petom poglavlju te knjige govori o božanskoj »migraciji«. Vidi: D. P. GROODY, *A Theology of Migration: The Bodies of Refugees and the Body of Christ*, New York, 2022.

Također preporučujemo detaljno istraživanje o povezanosti teologije i migracija: I. AHN, *Migration and Christian Theology*, Dostupno na: <https://www.saet.ac.uk/Christianity/MigrationandChristianTheology.pdf> (5. 4. 2024.).

⁶⁶ Usp. T. BARŠČEVSKI, *Stranac u kući: blagoslov ili prijetnja?*, 53-54.

⁶⁷ D. G. GROODY, *Theology in the age of migration*, dostupno na: <https://www3.nd.edu/~dggroody/Published%20Works/Other%20Articles/files/theo%20age%20migration.pdf> (5. 4. 2024.).

⁶⁸ Budući da su ga Nazarećani htjeli ubiti, Isus je otišao u Kafarnaum i više se nije vraćao u Nazaret. Tako je Isus ponovno postao izbjeglica: nije se smio vratiti u svoj rodni kraj jer bi ga ubili.

⁶⁹ Usp. G. TULUD CRUZ, *When Death Meets Life*, 763.

⁷⁰ Pojam pišemo kosim slovima jer ne možemo njegova kretanja radi javnoga djelovanja definirati migracijom u pravom smislu riječi. Ipak, služeći se suvremenom sociološkom terminologijom, Isus je

Mk 1, 40–45, Lk 5, 12–16), oslobođenje opsjednutih iz Gadare (usp. Mt 8, 28–34; Mk 5, 1–20, Lk 8, 26–39), ozdravljene kćeri žene Kanaanke (usp. Mt 15, 21–28; Mk 7, 24–30), ozdravljenje deset gubavaca (usp. Lk 17, 11–19), obraćenje Samarijanke i Samarijanaca u Sikaru (usp. Iv 4, 1–42) itd. Možemo posebno istaknuti Isusov susret sa Zakejem za kojega će reći: »Danas je došlo spasenje ovoj kući jer i on je sin Abrahamov! Ta Sin Čovječji dođe potražiti i spasiti izgubljeno« (Lk 19, 9–10). Isus će kasnije dati nalog svojim učenicima: »Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju« (Mk 16, 15–20), o čemu svjedoče drugi novozavjetni tekstovi.

Isusova majka Marija također je referentna točka za govor o migracijama. Papa Ivan Pavao II. navodi kako je njezin život bio obilježen migracijama: od posjeta rođakinji Elizabeti i podvrgavanja popisu u Betlehemu, do izbjeglištva u Egiptu. Ona predstavlja svakoga čovjeka koji u ovozemaljskom životu putuje prema Spasitelju.⁷¹ Za kršćanstvo su pak iznimno važna putovanja svetoga Pavla, kojega je papa Benedikt XVI. nazvao »migrantom po zvanju«⁷². Njegove su migracije prema zapadu omogućile brzo i učinkovito širenje evanđelja te su postale uzor svakoga misijskoga djelovanja Crkve. Prema Kahl, Pavlovo migracijsko iskustvo utjecalo je na formiranje njegove teološke perspektive o univerzalnosti spasenja te kako Kristova poruka treba dovesti do prevladavanja društvenih podjela između ljudi različitoga statusa i podrijetla, a koje nalazimo u *Poslanici Galaćanima*: »Nema više: Židov – Grk! Nema više: rob – slobodnjak! Nema više: muško – žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!« (3, 28)⁷³ Osim toga sveti Pavao tvrdi da su kršćani prognanici na putu prema nebeskoj domovini (usp. 1 Kor 10).

Drugo poglavlje *Djela apostolskih* bilježi kako se u vrijeme kada su ljudi iz mnogih različitih naroda migrirali⁷⁴ u Jeruzalem zbilo izvanredan događaj u kojem je Bog

imao određene karakteristike migranta – konkretnije, izbjeglice: nije se smio vratiti u svoj kraj Nazaret jer su ga Nazarećani htjeli ubiti, a za samoga sebe govorio je kako »Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio« (Lk 9, 57).

Ovdje pak treba spomenuti Nguyena van Thanh, koji ističe kako evanđelist Matej često upotrebljava grčki glagol *anachōreō* (Mt 2, 12–14. 22; 4, 12–13; 12, 15; 14, 13; 15, 21), koji opisuje kretanje koje tipizira migraciju i raseljavanje. Vidi: N. VÁNTANH, *Migration in the New Testament: The Quest for Home*, u: P. PHAN (ur.), *Christian Theology in the Age of Migration*, New York, 2020., 69–86, ovdje 72.

⁷¹ Usp. JOHN PAUL II., *Message of the Holy Father John Paul II for the World Emigration Day 1988*, Dostupno na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_19881004_world-migration-day-1988.html (5. 4. 2024.).

⁷² Usp. BENEDIKT XVI., *Sveti Pavao selilac, Apostol naroda*, dostupno na: <https://ika.hkm.hr/novosti/sveti-pavao-selilac-apostol-naroda/> (20. 5. 2022.).

⁷³ W. KAHL, *Migration Experiences, Gospel Interpretation, and the Emergence of Multiethnic Faith Communities in Early Christianity: Acts and Paul*, u: C. BURLACIOIU (ur.), *Migration and Diaspora Formation: New Perspectives on a Global History of Christianity*, Berlin, 2022., 17–36., ovdje 30.

⁷⁴ Jeruzalem je bio grad hodočasnika, pa možemo pretpostaviti da je takvih bilo među onima koji su čuli apostole. Štoviše, na dan Pedesetnice bio je židovski Blagdan sedmica kada se hodočastilo u Jeruzalem. Međutim ovdje nam se čini ispravnim govoriti o migrantima jer tekst govori o tome kako su u Jeruzalemu »boravili ljudi iz svakog naroda pod nebom« bez izričite vremenske oznake poput »tih dana« i slično. Pojam »boraviti« odnosi se na privremeno življenje i obavljanje poslova na nekom mjestu, što odgovara jednom od glavnih kriterija za definiranje je li netko migrant ili nije. Dakle po tekstu se može reći kako su ti ljudi u Jeruzalemu doista živjeli, a nisu se taj dan jednostavno našli u

preko apostola privukao sebi mnoštvo. U gradu u kojem je bilo migranata apostoli su ispunjeni Duhom Svetim počeli »govoriti drugim jezicima, kako im već Duh davaše zboriti« (Dj 2, 4). *Djela* ističu kako je nastala huka, a ljudi su se smeli jer ih je svatko čuo govoriti svojim jezikom: »Gle! Nisu li svi ovi što govore Galilejci? Pa kako to da ih svatko od nas čuje na svojem materinskom jeziku? Parti, Međani, Elamljani, žitelji Mezopotamije, Judeje i Kapadocije, Ponta i Azije, Frigije i Pamfilije, Egipta i krajeva libijskih oko Cirene, pridošlice Rimljani, Židovi i sljedbenici, Krećani i Arapi – svi ih mi čujemo gdje našim jezicima razglašuju veličanstvena djela Božja« (Dj 2, 9–11). Tada su se dogodila prva obraćenja, a navodi se da se taj dan krstilo oko tri tisuće osoba (usp. Dj 2, 41). Nakon toga događaja prvi će se kršćani susresti s protivljenjem i progonom. Međutim pokušaj Židova da prisilno zaustave sjeme Božje riječi posljedično je samo doprinio da se ono rasprši po drugim krajevima svijeta. Migracijom apostola i drugih kršćana u različite krajeve otvorila se mogućnost da se evanđelje propovijeda drugim ljudima. Tako se evanđelje i proširilo u veći dio rimskoga svijeta, a u pojedinim su gradovima osnovane nove kršćanske zajednice, poput one u Antiohiji, Laodiceji, Efezu, Korintu, Solunu pa sve do Rima. Svakako je značajno spomenuti *Prvu Petrovu poslanicu* u kojoj autor piše kršćanima »putnicima raseljništva« (1, 1), poziva kršćane da u »vrijeme svoga proputovanja« budu bogobojažni te da se »kao pridošlice i putnici« ponašaju uzorni u vjeri (2, 10).

Drugi izvanredan događaj u kojem možemo iščitati poveznicu između migracije i spasenja pomoću navještaja evanđelja nalazimo u Dj 8, 26–40. U tekstu je opisano kako je apostol Filip dobio izravan nalog od Boga da iz Samarije – u kojoj je navijestao – pođe na jug. Na tom putu Filip susreo je Etiopljanina, visokoga dostojanstvenika etiopske kraljice. Potaknut Duhom, Filip se pridružio Etiopljaninu na putu, baš u trenutku kada je on čitao odlomak iz knjige Izaijine u kojem je prorokovana Kristova muka. Filip je iskoristio trenutak i navijestio mu evanđelje, a Etiopljanin je potom poželio krštenje. Završetak narativa pomalo je neuobičajen: »A kad izidoše iz vode, Duh Gospodnji ugrabi Filipa te ga dvoranin više ne vidje« (Dj 8, 39). Čini se kako najednom iščezavanje Filipa dodatno upućuje na izvanrednost događaja kojim je Bog htio da prvi Afrikanac prihvati Kristovo otkupiteljsko djelo. Tekst dalje govori o tome kako se Filip nije vratio u Samariju, već se našao u Azotu na istoku, a zatim je nastavio propovijedati sve do Cezareje (Dj 8, 40). Time tekst sugerira misionarsko putovanje apostola Filipa te stoga ima oznaku migracije – za razliku od Etiopljanina koji je hodočastio u Jeruzalem.

Da nije bilo bezbroj kršćana koji su putovali u istražena i neistražena područja kako bi svjedočili vjeru i navješćivali radosnu vijest, kršćanstvo danas ne bi bilo glo-

Jeruzalemu. Uostalom, tekst izričito govori: "pridošlice iz Rima, Židovi i sljedbenici, Krećani i Arapi" (Dj 2, 10–11). O odnosu Židova prema strancima vidi pojašnjenje u fusnoti br. 21. Postoje istraživanja koja potvrđuju da je Jeruzalem bio grad u kojem su se doseljavali ljudi iz različitih naroda, uglavnom Židovi iz dijaspore. Vidi: J. JEREMIAS, *Jerusalem in the Time of Jesus*, Philadelphia, 1969.; J. MAGNESS, *Journey to Jerusalem. Pilgrims and immigrants in the time of Herod*, dostupno na: <https://library.biblicalarchaeology.org/article/journey-to-jerusalem/> (5. 4. 2024.).

balna religija.⁷⁵ Štoviše, Werner Kahl ističe kako se tema migracije sve više prepoznaje u novozavjetnim studijima kao »obećavajuća perspektiva za analizu i razumijevanje fenomena ranoga kršćanstva općenito, a posebno širenja vjere u Krista među kulturama u grčko-rimskoj antici. (...) Novozavjetni spisi pružaju obilje dokaza da su migracije, raseljavanja, ponovno naseljavanje i pojave međukulturnih vjerskih zajednica u ranom kršćanstvu imale središnje mjesto društvenih fenomena.«⁷⁶

Kršćanska pak percepcija migracije ne zadržava se samo na ovozemaljskim kretanjima. U razdoblju prve Crkve kršćani su sebe nazivali sljedbenicima Puta (usp. Dj 9, 2; 19, 23). Samim time sebe su definirali kao strance, hodočasnike, odnosno trajne *migrante* koji putuju prema pravoj domovini – onoj koja je na nebesima (usp. 1 Pt 2, 11; Ef 2, 12.19; Heb 11, 13). Ta slika građana drugoga (nebeskoga) kraljevstva sugerira da bi svijest o migracijama i životu u dijaspori mogla dati bolje razumijevanje eshatološke kršćanske vjere. Drugim riječima, misijski poriv koji uključuje migracije teološki je imperativ.⁷⁷ *Poslanica Hebrejima*, među ostalim, daje riječ ohrabrenja kršćanima koji idu prema nebeskoj domovini, ističući nužnost pouzdanja u Kristovo posredovanje. Poticanje na nasljedovanje Krista u njegovoj *migraciji* nakratko se pojavljuje u završnom poglavlju: »Zato i Isus, da bi vlastitom krvlju posvetio narod, trpio je izvan vrata. Stoga iziđimo k njemu izvan tabora noseći njegovu muku jer nemamo ovdje trajna grada, nego onaj budući tražimo« (Heb 13, 12–14). Migracija na koju su pozvani kršćani uključuje trpljenja radi posvećenja i konačnoga cilja: boraviti u vječnome gradu. Paul Decock u svom komentaru o *Poslanici Hebrejima* tvrdi da za tu poslanicu *migracija* nije puka spremnost, već uključuje i kretanje napretka i sazrijevanja i u razumijevanju i u djelovanju, kao što možemo pročitati u 6. poglavlju.⁷⁸ Na koncu bismo istaknuli svjedočanstvo kršćanske usmjerenosti prema *migraciji* u nebo iz *Poslanice Diognetu*, apologetskom djelu nepoznatoga autora s kraja 2. stoljeća: »Kršćane naime ne dijeli ni zemlja ni jezik ni običaji od ostalih ljudi. (...) Stanuju u grčkim i barbarskim gradovima, kako se već komu desi; i prilagođuju se domaćim običajima u nošnji, hrani i ostalom življenju (...). Žive u svom zavičaju, ali kao stranci; imaju sve zajedničko s drugima kao građani, a trpe sve kao tuđinci. Sva im je tuđina domovina, i sva domovina tuđina. (...) Borave na zemlji, ali je življenje njihovo na nebu.«⁷⁹

⁷⁵ Usp. G. TULUD CRUZ, *When Death Meets Life*, 763.

⁷⁶ W. KAHL, *Migration Experiences, Gospel Interpretation, and the Emergence of Multiethnic Faith Communities in Early Christianity: Acts and Paul*, 17–19.

⁷⁷ Usp. D. M. CARROLL R., *Biblical Perspectives on Migration and Mission: Contributions from the Old Testament*, 11.

Zanimljivo istraživanje o odnosu između misijskoga poslanja i migracija vidi: N. VANTHANH, *Migrants as Missionaries: The Case of Priscila and Aquila*, u: *Mission Studies* 30(2013.)2, 194–207.

⁷⁸ Usp. P. B. DECOCK, *Migration as a Basic Image for the Life of Faith: The Letter to the Hebrews*, Philo and Origen, u: *Neotestamentica* 51(2017.)1, 129–150., ovdje 132.

⁷⁹ *Poslanica Diognetu*, I. BODROŽIĆ (ur.), *Apostolski Oci III.*, Split, 2011., 37–54., ovdje 41–42.

Zaključak

Biblija je objava o Bogu, njegovoj ljubavi i milosti prema čovjeku. Istodobno ona je priča o čovjeku, njegovoj slabosti i grješnosti. Iz biblijskih tekstova također otkrivamo koliko su migracije neizostavni dio ljudske sudbine, da je povijest spasenja obilježena migracijama te da su migranti nerijetko bili uključeni u Božji plan spasenja, do te mjere da pojedini autori tvrde kako je *Biblija* knjiga koju su napisali *migranti* za *migrante* i o *migrantima*.⁸⁰ Ako uzmemo samo *Novi zavjet*, ta je konstatacija u određenoj mjeri točna jer je dobar dio novozavjetnih tekstova sastavljen od autora koji su se nalazili u izgnanstvu ili su bili u područjima misijskoga djelovanja.⁸¹ U biblijskim tekstovima možemo steći zaključak kako se Bog na različite načine služio migracijskim procesima kako bi ostvario svoj spasenjski plan i oblikovao društva. Papa Pio XII. razmišljao je o migracijama kao djelu Božjega plana spasenja tvrdeći kako se Bog ponekad služi različitim ljudskim pojavama da bi ostvario plan spasenja: »Vlastito je mudrosti Božjoj poslužiti se ljudskim pojavama, pokatkad i žalosnima, da bi ostvario plan spasenja u korist cijelog čovječanstva. Na taj način skromne kolonije kršćanskih radnika mogu prerasti u rasadišta kršćanstva, tamo gdje ono nije nikada prodrlo, ili tamo gdje mu se možda izgubio smisao.«⁸² Ili pak, služeći se riječima teologa Fabija Baggija: »Migracija je dio povijesti spasenja; znak vremena i Božje prisutnosti u povijesti; i u zajednici naroda, usmjerena na sveopće zajedništvo.«⁸³

Promatrajući pojedine biblijske likove, uočavamo kako je migracija u početku bila znak kazne za grijeh, ali isto tako da migracija može biti blagoslov jer može dovesti do spoznaje Boga i prihvaćanja spasenja, odnosno omogućuje osobi da iskusi Boga i tako doživi promjenu u razumijevanju sebe i drugoga.⁸⁴ Božja se blizina osjeća tijekom iskustva migracije, nadasve izbjeglištva i progonstva, a ta je blizina uvijek Božja *migracija*, jer se Bog u konačnici poistovjećuje s ljudskom patnjom (Iz 63, 9; Heb 2, 14–18).⁸⁵ Biblijski tekstovi koji govore o migracijama utemeljeni su na činjenici da Bog nije dalek, već želi biti suputnik u migracijama svakoga ljudskoga bića bez obzira na ljudsku grješnost. Upravo se u tome najviše očituje Božja veličina, njegova ljubav i svemoć: da ne postoji ništa iskrivljeno što on ne može ispraviti i da ne postoji nijedna manjkavost koja bi onemogućila ostvarenje njegova plana spasenja. Uostalom, njegov plan upravo i uključuje spas grješnika, ali ne bez njega samoga, tj. bez obraćenja. U tom bismo kontekstu mogli reći kako je cijela povijest

⁸⁰ Usp. E. CHAVES DIAS, E. PIZZUTTI, *Migration in the light of the Bible*, Rome, 2020., 5.

⁸¹ Usp. M. P. AYMER, *Sojourners truths – The New Testament as diaspora space*, u: *The Journal of the Interdenominational Theological Centre* 41(2015.), 1–18.

⁸² Citirano prema: A. ŠKVRČEVIĆ, *Crkveno učiteljstvo o migracijama*, u: *Bogoslovska smotra* 63(1993.)3–4, 317–336, ovdje 320.

⁸³ F. BAGGIO, *Introduction*, u: F. BAGGIO, A. M. BRAZAL (ur.), *Faith on the Move: Toward a Theology of Migration in Asia*, Manila, 2008., XI.

⁸⁴ Usp. E. PETROV, *Evandeoski pristup Ivana Pavla II. migracijama kao izvoru blagostanja*, u: *Crkva u svijetu* 55(2020.)3, 596–620., ovdje 612–618.

⁸⁵ Usp. J. MCGILL, *Religious Identity and Cultural Negotiation: Toward a Theology of Christian Identity in Migration*, Eugene, 2016., 204–205.

spasenja obilježena iskustvima migracija koja otkrivaju s jedne strane udaljenost ljudske vrste od Boga te s druge strane trajnu čežnju za obećanom zemljom. Tako se progonstva, izbjeglištva i povratci mogu doživljavati unutar dijalektičke dinamike Božje kazne i puta do pomirenja.⁸⁶

Migranti se – s naglaskom na izbjeglice i prognanike – sele da bi živjeli te se u tom procesu nerijetko susreću sa smrću. Ako spasenje znači biti spašen od smrti – ne toliko od biološke smrti koliko od patnje i degradacije unutar života – onda se migracije mogu promatrati unutar konteksta spasenja jer su mnogi ljudi prisiljeni prihvatiti migraciju u ime opstanka.⁸⁷ Štoviše, iskustvo migracija može predstavljati navještaj pashalnoga otajstva u kojem su smrt i uskrsnuće usmjereni prema stvaranju novoga čovječanstva u kojem više ne će biti – među ostalim – stranaca.⁸⁸ Iz teološke koncepcije koja se kao nit provlači kroz rad može proizići shvaćanje da migranti koji se danas približavaju pragu kršćana nisu tu slučajno. Bog u sjeni migracija, čak i onih bolnih, djeluje kako bi proveo svoj plan spasenja (nekršćana).⁸⁹ Glede današnjih migranata, mi ne poznajemo i ne možemo biti sigurni kojim će se migrantima Bog *poslužiti* za provođenje svojih planova i ciljeva za svijet, ali možemo vjerovati da ih Bog s razlogom dovodi na naš prag. Jasno nam je da je općeniti Božji plan »da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2, 4). Međutim ne znamo i ne možemo predvidjeti kako Bog dolazi (ili pokušava doći) do svakoga pojedinca u smislu da čovjek spozna istinu, obrati se i prihvati spasenje. U tome pak smatramo kako migracija nije slučajnost jer mnogi čimbenici, poput gladi i progona, mogu biti dio Božje providnosti u ostvarenju njegova plana spasenja. Jesu li migranti također dio Božjega plana da kao globalna ljudska obitelj rastemo u jedinstvu i univerzalnom bratstvu? Je li moguće da se suvremene migracije – napose prema Europi – događaju ne samo da bi se kršćanstvo naviještalo nekršćanskim pridošlicama već i da bi se kršćanstvo probudilo u pozaspalim i umirućim kršćanskim društvima? Na ta pitanja ne možemo dati odveć jednostavan i jednostran odgovor. No u svakom pitanju krije se dodatno pitanje volje: Jesmo li spremni pozitivno gledati na migracijske procese? Ako uzmemo u obzir strankinju Rutu, izraelski ju je narod prvo morao primiti i prihvatiti da bi Bog preko nje mogao provesti svoj spasenjski plan. U tom kontekstu, možda bismo stoga na današnje migracijske izazove trebali odgovoriti prihvaćanjem migranata uz vjeru, nadu i sigurnost da Bog preko njih i preko nas doista ostvaruje svoje planove.

⁸⁶ Usp. F. BAGGIO, *Theology of Migration*, Quezon City, 2005., 2.

⁸⁷ Usp. G. TULUD CRUZ, *When Death Meets Life*, 765–766.

⁸⁸ Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Erga migrantes caritas Christi*, 18.

⁸⁹ Usp. C. MAGEZI, *Migration history in South Africa as a lens for interpreting God's mission: Towards a challenge for churches to embrace migrants*, 7.; usp. E. PETROV, *Evandeoski pristup Ivana Pavla II. migracijama kao izvoru blagostanja*, 605.